

KİTABXANALARDA MİLLİ İDEOLOGİYANIN VƏ
DÖVLƏTÇİLİYİN TƏBLİĞİ PROBLEMLƏRİ

A.A.XƏLƏFOV

Bakı Dövlət Universiteti

Məqalə müasir şəraitdə kitabxanaların qarşısında duran və tədqiqinə böyük ehtiyac hiss edilən mühüm bir problem - kitabxanalarda milli ideologiyanın və dövlətçiliyin təbliğə həsr edilmişdir.

Məqalədə milli ideologiya, müasir cəmiyyətdə onun yeri, əhəmiyyəti və rolu məsələləri geniş təhlil edilmiş, ulu öndər Heydər Əliyevin "Azərbaycançılıq" fəlsəfi konsepsiyasının öyrənilməsinə geniş yer verilmiş", həmçinin "Azərbaycançılıq" milli ideologiyasının Azərbaycan dövlətçiliyinin daha da möhkəmlənməsində əhəmiyyəti və istiqamətverici rolu geniş şərh edilmişdir.

Açar sözlər: *Milli ideologiya, "Azərbaycançılıq" fəlsəfi konsepsiyası, milli-mənəvi dəyərlər, dövlətçilik, kitabxanalarda ədəbiyyatın təbliğinin forma və üsulları.*

XX əsrin sonlarında (1991-ci ildə) Azərbaycan xalqı özünün illərdən bəri ürəyində bəslədiyi böyük arzusuna - müstəqilliyə qovuşdu. Müstəqil, süveren, demokratik Azərbaycan Respublikası yarandı. Müstəqil Azərbaycan dövləti bərqərar olduqdan sonra dövlətçiliyin möhkəmləndirilməsi, yeni dövlət strukturlarının formalaşması və daha da möhkəmləndirilməsi uğrunda aparılan siyasi mübarizə geniş miqyas almağa başladı.

Siyasi mübarizə kontekstində milli ideologiya problemi olduqca mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycan xalqının və müstəqil Azərbaycan dövlətinin bu problemin düzgün istiqamətdə formalaşmasına böyük ehtiyacı vardır.

Müstəqillik əldə edildikdən sonra respublikamızda hakimiyyət başına gəlmiş Azərbaycan Xalq Cəbhəsi və Müsavat cütülyü hakimiyyətinin səriş-təsizliyi üzündən ölkədə gedən müstəqil, süveren Azərbaycan dövlətinin ideya əsaslarının hazırlanması uğrunda siyasi mübarizə düzgün istiqamətə yönəldilməli idi. Milli ideologiya problemlərini düzgün dərk edə bilməyən tədqiqatçılar meydana çıxdı. Onların sayı az olsa da mətbuatda və digər siyasi diskussiyalarda cəmiyyətin inkişafına, yeni cəmiyyət quruculuğuna xüsusi ilə dövlətçiliyin möhkəmləndirilməsinə bilavasitə böyük istiqamətverici təkan olan milli ideologiyayı inkar etməyə və ya əhəmiyyətini azaltmağa çalışırdılar. Doğrudur, Qərb ölkələrində ideologiya bir qayda olaraq inkar edilir. Cəmiyyətin idarə olunmasının hüquqi və elmi əsaslarla aparılmasını zəruri hesab edirlər. Əslində isə cəmiyyətin inkişafında hüquq və hüquqi dəyərlərin əsas olması ideologiyadan sonrakı mərhələsini təşkil edir.

Milli ideologiya haqqında gedən müzakirələrin xeyli müddət davam etməsinə baxmayaraq görkəmli Azərbaycan alimləri, ziyalıları, siyasətçiləri milli ideologiyanın cəmiyyətin inkişafında və dövlət quruculuğunda mühüm əhəmiyyətə malik olmasını dərk edərək, bu prosesin düzgün istiqamətdə aparılmasına böyük say göstərirdilər.

Xalqın təkidli tələbi və xahişi ilə 1993-cü ildə yenidən hakimiyyətə gələn Heydər Əliyev digər sahələrdə olduğu kimi suveren Azərbaycan dövlətinin siyasi əsasının formalaşmasını, milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunmasını, milli soy - kökümüzün öyrənilməsinə və adət - ənənələrimizin qorunması üçün Azərbaycan dövlətinin əsas ideyasının formalaşmasının zəruriliyini mühüm amil kimi irəli sürdü.

Heydər Əliyev 2001-ci il noyabrın 9-da Dünya Azərbaycanlılarının birinci qurultayında dövlətin siyasətini səciyyələndirərək demişdir: "Müstəqil Azərbaycan dövlətinin əsas ideyası Azərbaycançılıqdır. Hər bir Azərbaycanlı öz milli mənsubiyyətinə görə qürur hissi keçirməlidir və biz azərbaycançılığı – Azərbaycan dilini, mədəniyyətini, milli-mənəvi dəyərlərini, adət ənənələrini yaşatmalıyıq".

İdeologiya - ictimai fəur formalarından biri, siyasi, hüquqi, əxlaqi, estetik, dini, fəlsəfi baxışlar və ideyalar sistemidir.¹

Milli ideologiya insanların cəmiyyətin inkişafı və daha da təkmilləşməsi prosesinin dərk edilməsi və qiymətləndirilməsində mühüm rol oynayır. Vətən torpaq, millət, dövlətçilik, milli birlik, beynəlmillətçilik, humanizm, demokratiya, insan ləyaqətinin qorunması, ümumiyyətlə, insanların sosiallaşması prosesinin əsas amillərindən biri kimi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Dövlətçiliyin əsas ideoloji əsası kimi milli ideologiya dövlət quruluşunun demokratik əsaslar üzərində qurulmasını təmin etməklə, iqtisadiyyatı modernləşdirməyin səmərəli yollarının tapılmasına, qloballaşan dünyada beynəlxalq aləmə inteqrasiyasına, habelə dövlətin daxili və xarici siyasətinin hazırlanmasına yaxından kömək edir. Milli ideologiya həmçinin sağlam vətənpərvərlik, vətəna məhəbbət hissi kimi öz torpağına hörmət, xalqımızın keçmişinə, soy - kökünə sədaqət hissi kimi də nəzər diqqəti cəlb etməyə bilməz.

Tarixən cəmiyyət insan şəxsiyyətinin inkişafını təmin edən, insanlarda ləyaqət, qanuna hörmət, ziyalılıq hissələri yaradan biliklər sisteminin zəruriliyinə daima ehtiyac duyur. Belə sistem isə yalnız insan amilinin formalaşmasına, tərbiyəsinə, mədəni və intellektual inkişafına dövlətçiliyimizin dilimizin, dinimizin, qorunmasına məhz milli ideologiya kömək edə bilər. Milli ideologiyanın mədəniyyətlərarası əlaqələrin yaranmasında beynəlxalq münasibətlərin tənzimlənməsində, dünya xalqlarının dostluq münasi-

¹ Fəlsəfə ensiklopedik lüğəti. B., 1997, s. 170

bətlərinin yaradılmasında, mədəni nailiyyətlərin qarşılıqlı təsirində də əhəmiyyəti böyükdür. Xalqlararası sivilizasiyanın qarşılıqlı təsirində kömək edən milli ideologiya ölkələr arasında mövcud olan tarixi əlaqələri, keçmiş təcrübəni nəzərə almaqla yeni əlaqələrin yaradılmasına da kömək edir.

Məlum olduğu kimi, Azərbaycan sivilizasiyası iki güclü qüvvənin təsiri altında formalaşır: Şərqi təməli və Qərbi təsiri. Milli ideologiya sivilizasiyanın bu mühüm iki tərəfinə əsaslanmaqla nəzəri cəhətdən bu əlaqələrin inteqrasiyasına əməli kömək göstərir.

Beləliklə, milli ideologiya hər bir xalqın romantik, ictimai-siyasi fikir tarixinin zirvəsidir.² Bu zirvəyə yüksələn xalq öz keçmişinə, öz soy kökünə, öz tarixinə milli-mənəvi dəyərlərinə, öz dövlətçiliyinə sadıq olmaqla, öz gələcək inkişafı üçün böyük perspektivlər açır.

Milli ideologiyanın elmi-nəzəri əsasını Azərbaycançılıq fəlsəfi konsepsiyası tutur. Dövrümüzün ən mühüm kəşfi olan bu fəlsəfi konsepsiya ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən yaradılmış və yaxın keçmişdə elmi dövrüyyəyə daxil edilmişdir.

XX əsrin axırlarında ağır günlərini yaşayan, xarici işğalçılara və daxili separatçıların təzyiqinə məruz qalan müstəqil Azərbaycan dövlətinə birlik lazım idi. Məhz bu birliyi təmin edən, xalqı dövlətçilik ətrafında birləşdirən ideya "Azərbaycançılıq" oldu.

Heydər Əliyev tərəfindən irəli sürülən bu ideya xalqı Azərbaycan dövlətçiliyi ətrafında səfərbərliyə aldı. Xalqın birliyi nəticəsində müstəqil Azərbaycan dövləti möhkəmləndi, separatçılıq məhv edildi. Milli ideologiyanın təzahürü kimi formalaşan "Azərbaycançılıq" qalib gəldi, hakim ideologiyaya çevrildi.

"Azərbaycançılıq" ideologiyasından danışarkən ulu öndər deyir: "Hər bir insan üçün milli mənsubiyyəti onun qürur mənbəyidir. Həmişə fəxr etmişəm, bu gündə fəxr edirəm ki, mən Azərbaycanlıyam". Müstəqil Azərbaycan dövlətinin əsas ideyası azərbaycançılıqdır. Hər bir azərbaycanlı öz milli mənsubiyyətinə görə qürur hissi keçirməlidir və biz azərbaycançılığı – Azərbaycan dilini, mədəniyyətini, milli-mənəvi dəyərlərini, adət - ənənələrini yaşatmalıyıq.

Ulu öndərin "Azərbaycançılıq" fəlsəfi konsepsiyası müasir şəraitdə öz mahiyyəti etibarlı ilə milli ideologiyanın təkcə Azərbaycanda yaşayan azərbaycanlıların deyil dünya azərbaycanlılarının ideologiyası olmasını əsaslandırdı. 2001-ci ildə Ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə keçirilən dünya azərbaycanlılarının I Qurultayı "Azərbaycançılıq" ideologiyasının təsdiqi və təntənəsi kimi tarixə daxil oldu. Bu qurultay, onun sənədləri azərbaycançılıq ideologiyasının bütün dünya azərbaycanlılarının milli ideologiyası olmasını

² Nizami Cəfərov. Tarixin tərcümeyi - halı. B., 2014, s.123

nümayiş etdirdi. Heç təsadüfi deyil ki, dünyanın müxtəlif ölkələrinə səpələnmiş azərbaycanlılar müstəqil Azərbaycan Respublikasını öz doğma vətəni sayır, onu sevir və onun daha da inkişafına töhfələr verməyə çalışır.

XXI əsrə də milli dövlətçiliyimizi möhkəmləndirdiyimiz, xalqımızın dünya xalqları arasında layiqli yer tutmağa doğru irəlilədiyimiz beynəlxalq aləmdə Azərbaycanın yüksək imicini yaratmaq, iqtisadiyyatımızı dünya təcrübəsinə əsaslanaraq modernləşdirmək uğrunda aparılan mübarizə dövründə hər bir azərbaycanlı dərk edir ki, onun əsas amalı ideya birliyidir. Belə birliyi isə tarixin bütün sınaqlarından çıxmış, xalqımızın dilini, ədəbiyyat və incəsənətini, dövlətçilik amalını, mədəniyyətini, milli - mənəvi dəyərlərini, keçmişimizi, soy-kökümüzü, milli mentalitetimizi özündə ehtiva edən, Azərbaycan xalqının görkəmli mütəfəkkirləri tərəfindən formalaşdırılmış milli ideologiya yaratmağa qadirdir. Belə bir ideologiya "Azərbaycançılıqdır". Azərbaycançılıq mahiyyət etibarilə siyasi anlayışdır.

"Azərbaycançılıq" ideologiyasının müasir dövrdə müstəqil Azərbaycan Respublikasının dövlətçilik ideologiyası kimi əsaslandırılması Ulu öndər Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Heydər Əliyev 1993-cü ildə hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra xalqımızın Azərbaycan dövlətçiliyinə inamı, etimadını artdı, əhalidə, dövlətçilik duyğusu gücləndi. Azərbaycançılıq ideologiyası dövlətçilik təlimi kimi nüfuz qazanmağa müvəffəq oldu, dövlətçiliyimizin bir hissəsinə çevrildi.

"Azərbaycançılıq" – ölkəmizdə yaşayan bütün millətləri, etnik qrupları ümumdövlət mənafeləri və dəyərləri əsasında birləşdirməklə, 1991-1993-cü illərdə geniş yayılan Şovinizm və separatçılıq əhval - rühiyyəsini aradan qaldırdı. Xalqımızı müstəqil Azərbaycan dövləti ətrafında sıx birləşdirdi. Bu birlik Azərbaycan dövlətinə böyük siyasi, iqtisadi, elmi, mədəni uğurlar gətirdi. Bütün dünyada Azərbaycan dövlətinin imicini yeksəltməklə, onu MDB məkanının, regionun və demək olar ki, dünyanın ən inkişaf etmiş dövlətinə çevirdi.

Azərbaycançılıq ideologiyasının mühüm meyarlarından biri də onun dünya azərbaycanlılarının milli ideologiyası olmasıdır. Məlum olduğu kimi, dünyada 50 milyondan artıq azərbaycanlı yaşayır. Bunlardan cəmi 10 milyona yaxını müstəqil Azərbaycan Respublikasında, 40 milyonu isə xarici ölkələrdə yaşayır. Azərbaycan Respublikası harada yaşamasından asılı olmayaraq, bütün azərbaycanlıların mənəvi vətəni, milli sərəti, arxalandığı, qürur keçirdiyi məkandır.

Azərbaycançılıq ideologiyasının dünya azərbaycanlılarının ideologiyası kimi formalaşması ulu öndər Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Müstəqilliyin ilk illərində müstəqil Azərbaycanda dünya azərbaycanlılarının təşkilatlanmasına ideya – mənəvi birliyinə səbəb olan dünya azərbaycanlılarının müstəqil Azərbaycan dövlətinin paytaxtı olan Bakı şəhərində qurultaylarının keçiril-

məsi, ulu öndərin xarici ölkələrə səfərləri zamanı, səfər etdiyi bütün ölkələrdə Azərbaycan diasporunun yaradılması təşəbbüsü, bu işin gələcəkdə böyük uğurlar qazanmasına, xaricdə yaşayan azərbaycanlıların diaspor təşkilatları yaratmasına, təşkilatlanmasına və vətənpərvərlik ruhunda formalaşmasına səbəb oldu. İndi böyük ictimai hissi ilə deyə bilərik ki, dünyanın 30-dan çox ölkəsində azərbaycan diasporu fəaliyyət göstərir. Bunlar müstəqil Azərbaycan dövlətinin dayağına çevrilmişdir. Həmçinin xaricdə yaşayan soydaşlarımızın ölkəmizlə əlaqələrinin yaradılması və getdikcə daha da inkişaf edib dərinləşməsi onların hüquqlarının qorunması üçün də siyasi zəmin yaradır.

Bu mühüm problemə yüksək qiymət verən Heydər Əliyev deyirdi: "Bizim hamımızı – azərbaycanlıları birləşdirən milli mənsubiyyətimizdir, tarixi köklərimizdir, milli - mənəvi dəyərlərimizdir, milli mədəniyyətimizdir, ədəbiyyatımız, incəsənətimiz, musiqimiz, şeirlərimiz, mahnılarımız, xalqımıza mənsub olan adət-ənənələrimizdir". Ulu öndərin bu müdrik kəlamı bir daha təsdiq edir ki, Azərbaycan Respublikasının dövlət siyasətinin əsas atributu Azərbaycançılıqdır. Müstəqil Azərbaycan dövləti dünya azərbaycanlıları ilə aparılan işə böyük diqqət yetirir, dünya azərbaycanlılarının hüquqlarının qorunması, onların təşkilatlanması, öz ana vətəninin vətənpərvərinə çevrilməsi üçün Ulu öndər Heydər Əliyevin fərmanı ilə 2002-ci ilin iyununda "Xarici ölkədə yaşayan Azərbaycanlılarla iş üzrə Dövlət Komitəsi" yaradıldı. Bu komitə Heydər Əliyevin "Azərbaycançılıq" fəlsəfi konsepsiyasını həyata keçirmək, dünya azərbaycanlılarının milli ideologiya ətrafında birləşdirmək üçün diqqətə layiq işlər görməyə, bir çox xarici ölkələrdə Azərbaycan diasporu yaratmağa müvəffəq oldu.

Artıq xarici ölkələrdə olan diaspor təşkilatları Dövlət Komitəsi ilə əlaqələr qurmağa, Azərbaycan gerçəkliyini yaşadıkları ölkələrdə təbliğ etməyə, Azərbaycanın beynəlxalq siyasətinə öz töhfələrini verməyə başlamışlar. Dünya azərbaycanlıları müstəqil Azərbaycan Respublikasına özlərinin ata yurdu kimi baxır onun inkişafı, beynəlxalq mövqeyinin möhkəmlənməsi, ərəzi bütövlüyünün bərpa olunması üçün əllərindən gələni əsirgəmirlər. Tarixilik prinsipinə əsaslanan Azərbaycançılıq milli ideologiyasının əsas tərkib hissələri kimi ana dilimiz, dövlətçiliyimiz, milli mədəniyyətimiz, tarixi köklərimiz, milli-mənəvi dəyərlərimiz, ədəbiyyatımız, incəsənətimiz, adət-ənənələrimiz, milli mentalitetimiz və s. mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Azərbaycançılığın şah damarı Azərbaycan dilidir. Xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərini, mədəniyyətini, ədəbiyyat və incəsənətini yaşadan ana dilinə böyük qiymət verən, onu sevmə, onu yaşaması, inkişaf etməsi, dünya dillərinin ən zəngin dillərindən birinə çevrilməsinə çalışan, Azərbaycan dilinin dövlət statusu olmasını təmin edən ulu öndər yazır: "Hər bir xalqın özünəməxsusluğunu müəyyən edən başlıca ünsürlərdən biri onun dilidir. XX əsrdə xalqımızın bu sahədə əldə etdiyi uğurları yüksək təqdirə layiqdir. Biz fəxr

edirik ki, Müstəqil Azərbaycan Respublikasının dövlət dili olan Azərbaycan dili son bir əsrlik dövr ərzində böyük inkişaf yolu keçərək lüğət tərkibini zənginləşdirmiş, qrammatik quruluşunu cilaləmiş və dünya dilləri içərisində layiqli yerini tutmuşdur³.

Heydər Əliyevin dilimiz haqqında müdrik kəlamlarına dərinlən diqqət yetirdikdə belə qənaətə gəlmək olur ki, Ulu öndər Azərbaycan dilinin tarixini, qrammatikasını, zənginliyini dərinlən bilmiş bu dilin dünya dilləri içərisində yüksək qiymətə, öncül mövqeyə malik bir dil olmasını əsaslandırılmışdır.

Heydər Əliyevin dünya baxışında dil siyasəti mühüm yer tutmuşdur. Onun dil siyasətini tarixilik baxımından iki mərhələyə bölmək olar. Birinci mərhələ 1969-1990-cı illəri əhatə edir. Sovetlər birliyi dövrünü əhatə edən birinci mərhələdə Ulu öndər Azərbaycan dilinin inkişafına dilçiliyə dair qiymətli tədqiqatlar aparılmasına, idarəçilik strukturunda işləməsinə nail olmuşdur. 1978-ci ildə "Azərbaycan SSR Konstitusiyası qəbul edilərkən SSRİ mərkəzi hökumətinin müqavimətinə və ehtirazına baxmayaraq Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi qəbul edilməsi, dövlət dili statusu alması ulu öndərin, böyük tarixi xidməti kimi xalqımızın və dövlətimizin tarixinə qızıl səhifələr kimi həkk edilmişdir. 1978-ci ildə qəbul edilən Azərbaycan SSR Konstitusiyasının 73-cü maddəsində göstərilirdi "Azərbaycan SSR-in Dövlət dili Azərbaycan dilidir."⁴

Ulu öndər Heydər Əliyevin dil siyasətini ikinci mərhələsini müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk illərini (1991-2003) əhatə edir.

Müstəqilliyin ilk illərində respublikada böyük mövcud olan hərbi, siyasi, iqtisadi cətinliklər, hərə-mərcliyə, separatçılığa, alovlanmaqda olan vətəndaş müharibəsi təhlükəsinə baxmayaraq ulu öndərin fəaliyyətində həm Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri, həm müstəqil Azərbaycan Respublikasının Prezidenti olduğu dövrlərdə "dil siyasəti", ana dilinin inkişaf problemləri, onun dövlət dili statusu alması məsələləri diqqət mərkəzində olmuşdur. Məhz müstəqilliyin ilk illərində respublikamızın bütün nazirliklərində idarə və müəssisələrində, təhsil müəssisələrində Azərbaycan dilinin rəsmi dövlət dili kimi işləməsi təmin edildi. Həmçinin illərdən bəri xalqımızın böyük ziyalıları M.F.Axundovun, H.B.Zərdəbinin, C.Məmmədquluzadənin, N.Nərimanovun, Ü.Hacıbəyovun, Ə.Hüseynzadənin və s. ümumiyyətlə, Azərbaycan xalqının böyük arzusu latın qrafikasına keçmək ideyası dövlətimiz tərəfindən həyata keçirilməyə başlandı. 1995-ci ildə müstəqil Azərbaycan Respublikasının həyatında və gələcək inkişafında böyük perspektiv əhəmiyyət kəsb edən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası qəbul edildi. Konstitusiyanın "Dövlət dili" adlanan 21 maddəsində göstərilirdi: "Azərbaycan Respublikasının Dövlət dili Azərbaycan dilidir".

³ Seyidov Y. Azərbaycan dili. B., 2014, s. 8.

⁴ N.Cəfərov, M.Cəbanov, Q.Paşayeva. Azərbaycanşünaslığın əsasları. B., 2013, s. 84.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında Azərbaycan dili "Dövlət dili" statusunu aldıqdan sonra 2001-ci ilin iyun ayında "Dövlət dilinin təbiiqi işinin təkmilləşdirilməsi", 2001-ci ilin avqustunda isə "Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan dili gününün təsis edilməsi" haqqında və 2003-cü ilin yanvar ayında "Azərbaycan Respublikasında Dövlət dili haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun təbiiqi edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının fərmanı"⁵ kimi böyük dövlət əhəmiyyəti kəsb edən prezident fərmanları imzalandı. Bu fərmanlar Azərbaycan dilinin "Dövlət dili" kimi Respublikanın bütün ərazisində işləməsinə təmin etdi.

Ulu öndər Heydər Əliyevin vəfatından sonra "dil siyasəti" onun işinin layiqli davamçısı, İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. İlham Əliyevin Azərbaycan dilinə diqqət və qayğısı nəticəsində respublikanın bütün dövlət orqanlarında, nazirliklərdə, bütün idarə və müəssisələrində, təhsil sistemində təbiiqi edilən, getdikcə zənginləşən Azərbaycan dili öz "Dövlət dili" statusunu daha da möhkəmləndirmişdir.

Milli ideologiyanın əsas komponentlərindən biri də dövlətçiliyimizdir. Dövlət cəmiyyətin siyasi sisteminin əsas təsisatı kimi cəmiyyətin idarə edilməsi, onun iqtisadi və sosial strukturunun mühafizəsini həyata keçirir. Dövlətçilik Azərbaycanın müsəqilliyini, ərazi bütövlüyünü qoruyub saxlamaqla ölkənin siyasi, iqtisadi, mədəni inkişafını təmin edir. Müdafiə qüdrətini möhkəmləndirir.

Dövlətçiliyin formalaşdırılması onun daha da möhkəmləndirilməsi, ümumxalq qayğısı tələb edir. Öz millətini sevən, milli birliyin möhkəmlənməsinə çalışan, hər bir vətəndaş öz dövlətçiliyini sevməli, ona xidmət etməli şəxsi maraqlarını dövlətçilik maraqları ilə əlaqələndirməli, dövlət idarəçiliyində bilavasitə iştirak etməlidir. Məhz buna görə də dövlətçilik ideologiyasının formalaşması və ölkədə dövlətçiliyin təbliğində, insanları öz dövlətinə, öz xalqına məhəbbət ruhunda tərbiyəsində azərbaycançılıq ideologiyasının rolu danılmazdır. Dövlətçilik ideologiyasının rolu danılmazdır. Dövlətçilik ideologiyası formalaşarkən Azərbaycan dövlətçiliyinin keçirdiyi uzun tarixi yol, onun təcrübəsi nəzərə alınmalı, Azərbaycan xalqının tarixi-vətənpərvərlik təcrübəsi, ön plana çəkiləlidir. Dövlətçilik ideologiyasına böyük əhəmiyyət verən ulu öndər Heydər Əliyev demişdir: "Bizim həm xarici siyasətdə, həm ictimai siyasi sahədə, həm sosial-iqtisadi sahədə gördüyümüz işlər həmin milli ideologiyasının üzərində qurulur.

Bu milli ideologiya nədən ibarətdir?

Birincisi, dövlətçilik. Dövlətçilik bu gün və gələcəkdə bizim hər bir vətəndaşımızın, cəmiyyətin dövlətin əsas vəzifəsidir. Dövlətçilik Azərbaycanın müstəqilliyini, ərazi bütövlüyünü qoruyub saxlamaqdır. Azərbaycanın

⁵ N.Cəfərov, M.Cəbanov, Q.Paşayeva. Azərbaycanşünaslığın əsasları. B., 2013, s. 89.

müstəqilliyini möhkəmləndirməkdir. Dövlətçilik hər bir vətəndaşın qəlbində olmalıdır. Ona görə, hər bir vətəndaş vətənpərvərlik hissləri ilə yaşmalıdır və bizim partiyamız, bütün dövlət orqanları, bütün təbliğatımız Azərbaycanda dövlətçiliyi inkişaf etdirmək üçün hər bir vətəndaşda milli vətənpərvərlik hisslərini yaratmalıdır. Milli vətəndaşlıq hissləri hər bir vətəndaşda o qədər güclü olmalıdır ki, hər bir vətəndaş milli mənafeyi öz şəxsi mənafeyindən, öz şəxsi yaşayışından, şəxsi həyatından – hər şeydən üstün tutsun”⁶

Azərbaycançılıq ideologiyası öz məzmunu etibarilə çox geniş problemləri əhatə etdiyindən onun tərkib hissəsinə Azərbaycan “Dövlət dili”, “Dövlətçiliklə” yanaşı mədəniyyətimiz, milli-mənəvi dəyərlərimiz, dini inancımız, tariximiz, soy - kökümüz, ədəbiyyat və incəsənətimiz, ordu quruculuğumuz və iqtisadi inkişafımızı və s. əhatə edən bir çox komponentlər daxildir. Bu komponentlərin öyrənilməsi, şərh, xalqımız arasında Azərbaycan elmi, təhsili, tərbiyə prosesi qarşısında, xüsusilə Azərbaycan ziyalıları qarşısında çox böyük təxirə salınmaz vəzifələr qoyur. Bu vəzifələr cəmiyyətimizin, dövlətimizin əsas vəzifələridir. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin böyük iqtisadi, siyasi inkişafa, beynəlxalq nüfuzla malik olduğu müasir şəraitdə, Azərbaycançılıq fəlsəfi konsepsiyasının formalaşması və dövlətimizin bilavasitə iştirakı ilə təkmilləşdirdiyi bir şəraitdə, Azərbaycançılıq ideologiyasının əsas komponentlərinin daha dərindən öyrənilməsinə və təbliğinə böyük ehtiyac duyulmaqdadır. Bu komponentlər içərisində Azərbaycan dövlətçilik tarixinin öyrənilməsi zərurəti meydana çıxır.

Azərbaycan dövlətçiliyinin çox qədim və zəngin bir tarixi vardır. Azərbaycan dünyada qədim dövlətçilik ənənələri olan bir ölkə kimi tanınır. Böyük iftixar hissi ilə demək olar ki, tarixi qaynaqlarda Azərbaycan türklərinin adı çox qədim dövrlərdən dövləti olan, dövləti yaradan və dövlətçilik ənənələrini qoruyub saxlayan bir xalq kimi çəkilir.

Hələ e.ə. yaranmağa başlayan Azərbaycan dövlətçiliyinin tarixi çox qədim zamanlara gedib çıxır.

Ölkəmizdə tarix boyu yaranıb fəaliyyət göstərən dövlətlərdən Manna (e.ə. birinci minilliyin əvvəli); Atropatena (e.ə. 331); Alban (e.ə. IV əsr); Azərbaycan Ərəb xilafətinin tərkibində (VII-XI əsr); Səlcuqlar (XI əsrin ortaları XIII əsrin əvvəlləri); Şirvanşahlıq (IX-XIII əsr); Azərbaycan monqolların hakimiyyəti dövründə (XV əsrin əvvəlləri); Azərbaycan XV əsrdə (Qaraqoyunlu dövləti); Ağqoyunlu dövləti; Səfəvilər dövləti (XVI əsr); Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti (1918-1920); Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası (1920-1991); Müstəqil Azərbaycan Respublikası (1991) Azərbaycan dövlətçilik tarixinə öz töhfələrini vermiş, ölkəmizin inkişafına, xalqımızın dövlətçilik ətrafında birləşməsinə xidmət etmişdir. Heç şübhəsiz ki,

⁶ “Azərbaycan” qəzeti. 1998, 24 noyabr

dövlətçiliyin möhkəmlənməsi ölkə iqtisadiyyatında, mədəniyyətində, mədəni quruculuğunda, elmin, təhsilin, ədəbiyyat və incəsənətin inkişafına təkan verməklə Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzunun artmasına kömək etmişdir.

Yuxarıda göstərdiyimiz dövlətlər içərisində Səfəvilər dövlətinin Azərbaycan dövlətçilik tarixində xüsusi yeri və rolu olmuşdur. XVI əsrin əvvəllərində Səfəvilər dövlətinin meydana gəlməsi Azərbaycanın tarixində olduqca mühüm hadisə oldu. Bu dövlətin başında görkəmli sərkərdə və dövlət xadimi Şah İsmayıl Xətai durdu. O həm də dövrünün görkəmli şairlərindən biri kimi şöhrət tapmışdı. Səfəvilər dövründə dövlətimizin paytaxtı 1555-ci ilə qədər Təbriz şəhəri olmuşdur. Səfəvilərin ordusu türklərdən təşkil edilmişdi.

Mərkəzi dövlət aparatında – şah sarayında bütün vəzifələr, hərbi rəhbərlik, maliyyə idarələri, vilayətlərin idarəçiliyi Azərbaycan türk əyanlarının əlində idi. Şah sarayında, dövlət işlərində, orduda və qismən diplomatik yazışmalarda Azərbaycan türk dili işləndirilmişdi.

Mərkəzləşmiş qüdrətli dövlətin yaranması, xarici basqınların nisbətən azalması, ölkənin iqtisadi tərəqqisi ölkədə elm və mədəniyyətin inkişafı üçün mühüm şərait yaratmışdı. Azərbaycan dilinin dövlət dili statusu qazanması, bütün ölkədə onun geniş yayılmasına əhatə dairəsinin genişlənməsinə ölkə əhalisinin Azərbaycan dilində danışmasını təmin etmişdi. Azərbaycan dilində diplomatik yazışmalarda istifadə edilməsi dilin beynəlxalq nüfuzuna da mühüm şərait yaratmışdı.

XVI əsrdə Xətai, Həbib, Füzuli və s. kimi böyük şairlərin Azərbaycan dilində yazıb - yaratmaları, Azərbaycan ədəbi dilinin xeyli zənginləşməsinə səbəb olmuş, Azərbaycan dilində yazılan əsərlərin miqdarı xeyli çoxalmışdı.

Səfəvilərin hakimiyyəti dövründə dövlətin strukturunda böyük islahatlar aparılmış, yeni daha optimal struktur formalaşmışdı. Yeni dövlət strukturunun formalaşması Azərbaycan dövlətçilik ənənələrinin formalaşmasına mühüm təsir göstərmişdi. Ölkədə gedən stabilizasiya prosesi ölkə iqtisadiyyatının, mədəniyyətinin inkişafına əhəmiyyətli təsiri güclənmişdi.

Təbrizdən böyük bir dövlətin paytaxtına çevrilməsi, Şərqi bir çox görkəmli alimlərinin Təbrizə toplanmasına, Təbrizdə elmin, mədəniyyətin ədəbiyyat və incəsənətinin inkişafına böyük yeniliklər gətirmişdi.

Beləliklə, Azərbaycan dövlətçiliyi tarixində böyük təcrübə qazanmış, çox qiymətli dövlətçilik ənənələri yaratmış, Səfəvilər dövlətinin nailiyyətləri əsrlər boyu yaşamaqla Azərbaycan dövlətçiliyi tarixinə böyük töhfələr vermişdir.

Məhz Səfəvilərin bu tarixi dövlətçilik ənənələri milli ideologiyamızın, dövlətçilik ideologiyamızın formalaşmasına mühüm təsir göstərən amillərdən biridir.

⁷ Azərbaycan tarixi. Dərslik, B., 2014, s. 121

Ulu öndər Heydər Əliyev milli ideologiyamızın əsas komponentlərini və istiqamətlərini şərh edərkən milli-mənəvi dəyərlərə xüsusi yer vermişdir. Milli-mənəvi dəyərlər olduqca geniş və mürəkkəb struktura malikdir. Milli-mənəvi dəyərlər dilimiz, dinimiz, adət-ənənələrimiz, mədəniyyətimiz, ədəbiyyat və incəsənətimiz, tariximiz, milli mentalitetimiz və s. komponentlər daxildir. Hər bir xalqın özünə məxsus milli-mənəvi dəyərləri vardır. Dünyanın ən qədim və yüksək mədəniyyətə malik olan xalqlarından olan Azərbaycan xalqının da tarixən yaranmış və təkamül yolu ilə formalaşmış milli-mənəvi dəyərləri vardır.

Xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərinin çox qədim və zəngin tarixi vardır. Milli-mənəvi dəyərlərimizin izləri yeni eradan əvvəllərə gedib çıxır. Qədim dünyanın ən güclü dövlətlərindən (e.ə. 321) biri olan Midiya mədəniyyəti, Zərdüştinin müqəddəs kitabı olan "Avesta" dünya mədəniyyəti xəzinəsinə qiymətli hədiyyə, dini, fəlsəfi, ədəbi-bədii bir kitab kimi daxil olmuşdur.

Atropat (Azərbaycan) Midiyasında yaranmış "Avesta" (Pəhləvi dilində əsas mətnin mənasını verir). 21 cilddən, 815 səhifədən ibarət olan "Avesta" 12.000 dana dərisi üzərində yazılmışdır. Bu rəqəm nə qədər mübaligəli olsa da "Avesta"nın çox qədim və dərin məzmununa malik bir kitab olduğunu təsdiq edir. Kitabın cildləri ayrılıqda "Nəşq" adlanırdı. Cildlərin yeddisi dünyanın və insanın yaranmasına, yeddisi əxlaq, hüquq və dini qanunlara, son yeddi cild isə təbabət və astronomiyaya həsr edilmişdir. Fəsilərdən görüldüyü kimi, "Avesta" ancaq dini kitab deyil, universal xarakterli, xalqımızın dərin zəkası sayəsində yaranmış olan ilk tarixi, fəlsəfi, ədəbi-bədii dəyərlərə malik olan çox əzəmətli bir abidədir.

"Avesta" həm də zərdüştlük dininin müqəddəs kitabı kimi tarixə düşmüşdür. "Avesta" – zərdüşçülük e.ə. VII əsrdə qədim Midiya dövlətində yaranmışdır. Şərq tarixində xüsusi yeri olan Midiya Cənubi və qismən Şimali Azərbaycan ərazisində yerləşmişdi. Onun paytaxtı Ekbatan (Həmədan) şəhəri böyük mədəniyyət mərkəzi olmuşdur. Zərdüştlük dininin banisi Zərdüşt hesab edilir. O, Midiyada yaşayan 6 tayfadan ən böyüyü Maqların ulu ağsaqqalı, ruhani atası kimi tanınır. Tarixi şəxsiyyət olan böyük mütəfəkkir, Midiyada indiki Urmuya gölünün yaxınlığında anadan olmuşdur. Dünyanın bir çox alimləri, o cümlədən ingilis alimi Cekson Zərdüştün Azərbaycanda doğulduğunu təsdiq etmişdir. Onun təxminən 1000-600-cü illərdə yaşadığı söylenebilir.

Müqəddəs kitab olan "Avesta" bütün dinlərin əsası kimi vahid tanrı ideyasını irəli sürür.

Qədim Azərbaycanda və İranda çox allahlılıq mövcud olmuşdur. Zərdüşt dinində isə təkallahlılıq ideyası əsasdır. Zərdüşt dinində Ahurəmərda (Hör-müz) canlıların və həyatın yaradıcısı, ali allah hesab edilir. Onun qaradaşı Anqurumanuyu (Əhrimən) isə şər qüvvələri təmsil edir. Bu iki qüvvə arasında daim ölüm-dirim mübarizəsi gedir. Böyük çətinliklədə olsa xeyir qüvvələri şər

qüvvələrinə qalib gəlir. Zərdüşt isə insanları şər qüvvələrə qarşı mübarizəyə çağırış zərdüş dinin əsas ideyası insanların xoş gələcəyinə, firavan həyatına, vətənə, torpağa, zəhmətə məhəbbətə səsləyir. Kamil insan olmaq ideyasında "Avesta"nın əsas ideyalarındandır. Bu ideyaya görə kamil insan üç keyfiyyətə təzahür edir: təmiz bədən, təmiz söz, təmiz əməl. Məhz bu üç amilin vəhdətində kamil insan formalaşır. Çox təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, bu abidə tam şəkildə zəmanəmizə gəlib çıxmışdır.

"Avesta"nın tam variantının e.ə. 330-cu ildə Makedoniyalı İsgəndər tərəfindən Əhmənilər dövlətinin sarayını yandırarkən məhv olmuşdur. Hazırda "Zend Avesta" adı ilə bizə gəlib çatmış əsərin nüsxələri e.ə. III-VII əsrlərdə yenidən bərpa edilmiş 21 kitabdan 20 kitabın adı məlumdur. Uzun müddət elmi araşdırmalardan kənar qalan bu kitab haqqında məlumat ancaq XVIII əsrin əvvəllərində meydana çıxmışdır. XVIII əsrin əvvəllərində nəməlum bir səyyah tərəfindən Avesta Oksford Universitetinin kitabxanasına verilmişdi. Təəssüf ki, bu kitabı uzun müddət oxuyan olmamışdı. Nəhayət XIII əsrin ortalarında gənc fransız alimi Anketil Dupperan bu kitabı oxumağa müvəffəq oldu. Anketil Dupperan kitabı 1771-ci ildə fransız dilində nəşr etdirdi. Zaman keçdikcə bu böyük abidəyə elm aləmində böyük maraq əmələ gəldi. XIX əsrdə əsrin geniş miqyaslı tədqiqinə başlandı. XIX əsrdə artıq "Avesta" bir çox Avropa dillərinə və rus dilinə tərcümə edildi. Nəhayət dünya elmində və mədəniyyətində mühüm hadisə olan bu böyük abidə öz haqiqi qiymətini ala bildi. Dünya mədəniyyət xəzinəsinə daxil oldu. Azərbaycan kitabının şöhrətini yüksəltmiş bu kitab hələ neçə min illər bundan əvvəl bəşəriyyətə şər qüvvələrə qarşı mübarizə yollarını öyrətmiş, insanları, xeyirxah olmağa şər qüvvələrə qarşı birləşməyə çağırmış, xeyirxahlıq, ədalətlik, mərdlik yaşadığı torpağı sevmək mənbəyi kimi insanları işığa, biliyə, nura dəvət etmişdir. Məhz kitabın insanlığa aşılacağı bu qiymətli ideyalar xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərinin formalaşmasında mühüm rol oynamaqla bu gündə öz parlaq işığı ilə milli ideologiyamızın yolunu işıqlandırır. Azərbaycan xalqının milli-mənəvi dəyərlərini zənginləşdirən qədim abidələrdən biri də oğuz türkləri haqqında ensiklopedik abidə olan "Kitabi-Dədə Qorqud" eposudur. Bu kitabı şifahi və yazılı ədəbiyyatımızın ulu babası kimi qiymətləndirmək yerinə düşərdi. Dədə Qorqud dastanları həm də türk dilli xalqların müştərək mədəniyyətlərinin zəngin və bənzərsiz ədəbi mənbələri kimi də böyük elmi əhəmiyyət kəsb edir. "Dədə-Qorqud" eposu xalqımızın milli-mənəvi dəyərlər xəzinəsinin ən qiymətli incilərindən biri kimi xalqımızın qəhrəmanlıq tarixini, onun keşməkeşli yollarını, söz sənətini, ədəbi-bədii dəyərlərini, əxlaq normalarını, vətənpərvərlik, vətənə, torpağa məhəbbət ideyalarını əks etdirən gələcək nəsillərə örnək olan bir eposdur.

Bu eposa böyük qiymət verən onun möhtəşəm 1300 illik yubileyinin beynəlxalq miqyasda keçirilməsinin təşəbbüskarı olan ulu öndər "Dədə-

Qorqud" eposu haqqında danışıarkən demişdir: "Bizim zəngin tariximiz, qədim mədəniyyətimiz və milli-mənəvi dəyərlərimiz "Kitabi-Dədə Qorqud" eposunda öz əksini tapmışdır. Bu epos bizim ümumi sərəvətimizdir və hər bir azərbaycanlı onunla haqlı olaraq fəxr edə bilər. Dastanın məzmunu, mənasını, onun hər bir kəlməsini, hər bir azərbaycanlı məktəbdən başlayaraq bilməlidir. Bu bizim ana kitabımızdır və gənclik bu kitabı nə qədər dərinləndirə bilsə, millətini, xalqını, vətəninə müstəqil Azərbaycanı bir o qədər çox sevecekdir."

Dünya qorqudşünaslığı "Kitabi-Dədə Qorqud"un istər etnik, mənşə, istər tarixi-coğrafi, ərazi, istərsədə dil və məfkurə baxımından Azərbaycan xalqına mənsub olması fikrini qəti şəkildə təsdiq edir. "Kitabi-Dədə Qorqud"un Azərbaycan tarixi üçün ən böyük, ən əsas və ən birinci xidməti bundan ibarətdir"⁸.

"Kitabi-Dədə Qorqud" eposu xalqımızı, mərdlik, mübarizlik, paklıq, dostluq, bərabərlik bir-birinə hörmət, anaya-ataya məhəbbət soy-kökə bağlılıq, inam və etiqad, namus və qeyrət ailəyə torpağa vətənə sədaqət ruhunda tərbiyə etməyin əsas mənbələrindən biridir. Etika kitabımız əxlaq kodeksimizdir. Eposda olan bu keyfiyyətləri yüksək qiymətləndirən Ulu öndər yazır: "Müstəqilliyə nail olmaq və həyatın bir çox sahələrində köklü dəyişikliklər etmək çox çətin və məsul bir prosesdir. Müstəqilliyi elan etmək, onun möhkəmləndirilməsi istiqamətində dövlət tədbirlərini həyata keçirmək nə qədər vacib olsa da, əsl müstəqilliyi qazanmaq üçün bu hələ azdır. Görək hər bir insan xüsusilə gənc nəsil müstəqilliyin nə qədər müqəddəs olduğunu bütün varlığı ilə dərk etsin. Bunun üçün isə o, azərbaycançılığın, mənsub olduğu xalqın mədəniyyətinin, ədəbiyyatının, incəsənətinin, elminin nə olduğunu dərinləndirilməlidir. Bu çox mühüm məsələdir. Məhz bu baxımdan "Kitabi-Dədə Qorqud" ensiklopediyası ilk növbədə gənc nəsillə ünvanlanan bir kitabdır."⁹

Çox təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, bu kitab uzun illər boyu dünya kitabxanalarının künc - bucağında qalmış, işıq üzü görməmiş, elm aləminə məlum olmamışdır. "Kitabi-Dədə Qorqud" elm aləminə 1815-ci ildə Alman şərqşünası Henrix Fridrix Dits Drezden kral kitabxanasında saxlanılan nüsxənin bir boyunu almancaya tərcümə edərək nəşr etdirdikdən sonra məlum olmuşdur. Eposun almanca nəşrindən sonra Roma Vatikan kitabxanasında onun başqa bir variantı İtalyan şərqşünası Ettore Rossi tərəfindən aşkar edilmişdir. "Kitabi-Dədə Qorqud" eposunun elmi tədqiqatında böyük alman şərqşünası Teodor Neldekin böyük xidməti olmuşdur. O, 1859-cu ildə topladığı dastanların sürətini çıxarıb alman dilinə tərcümə etmək istəmişdi. Lakin o, bu işi başa çatdırıb bilmədiyindən topladığı materialları 1892-ci ildə öz tələbəsi Vasili Bartolda vermişdi. Görkəmli rus şərqşünası V.Bartold

⁸ Kitabi-Dədə Qorqud ensiklopediyası. B., 2000. C. 1. s. 6.

⁹ Kitabi-Dədə Qorqud ensiklopediyası. B., 2000. C. 1. s. 6.

ömrünün 30 ilini eposun rus dilinə tərcüməsinə həsr etmiş 1922-ci ildə onu tamamlamağa müvəffəq olmuşdu. Bu tərcümənin nəşri isə 1950-ci ildə Azərbaycanda baş tutmuşdu.

"Kitabi-Dədə Qorqud" Türkiyədə 1916-cı ildə ərəb əlifbası ilə 1938-ci ildə latın əlifbası ilə nəşr edilmişdir. Dastanın Azərbaycanda ilk nəşri 1938-ci ildə, daha sonra isə 1962, 1978, 1988-ci illərdə nəfis şəkildə işıq üzünə çıxmışdır.

Azərbaycan xalqının milli-mənəvi dəyərlərinə, onların tədqiq edib öyrənilməsinə xüsusi diqqət yetirən Ulu öndər Heydər Əliyevin bilavasitə təşəbbüsü ilə 1999-cu ildə YUNESKO-nun xətti ilə "Kitabi-Dədə Qorqud" eposunun 1300 illik yubileyi keçirildi. Bu yubiley təkcə Azərbaycanın yox bütün türk xalqlarının mədəniyyət bayramına çevrildi. Bakıda keçirilən yekun iclasında türkdilli dövlətlərin prezidentləri və digər rəsmi şəxsləri, görkəmli elm, mədəniyyət, incəsənət, ədəbiyyat xadimləri iştirak etmişlər. Yubileyə hazırlıq dövründə "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanları latın qrafikalı Azərbaycan əlifbası ilə, həm orijinalın dilində, həm də müasir ana dilimizə uyğunlaşdırılmış şəkildə nəfis tərtibatda çap edilmişdir. Diqqətəlayiq haldır ki, bu abidə rus və ingilis dillərində də işıq üzünə çıxmışdır. Eposun 1300 illiyinə həsr edilmiş yeni tədqiqatlar, yeni ideyalar və fikirlər, beynəlxalq araşdırmalar eposun yeni məziyyətlərini meydana çıxarmaqla onun bəşəri bir abidə olmasını bir daha təsdiq etdi. Ən sevindirici cəhətlərdən biri də budur ki, 2000-ci ildə yubiley tədbirlərinə müvafiq olaraq ilk dəfə "Kitabi-Dədə Qorqud" eposuna həsr edilmiş "Kitabi-Dədə Qorqud" ensiklopediyası çap edildi¹⁰. Ensiklopediya iki cildəndən ibarətdir. Birinci cildə abidənin ən mükəmməl nüsxəsi sayılan Drezden nüsxəsi daxil edilmişdir. İkinci cild isə ensiklopedik səviyyədə yazılmış məqalələri və araşdırmaları əhatə edir.

Ensiklopediyaya ulu öndər Heydər Əliyevin "Milli varlığımızın mötəbər qaynağı" adlı dərin məzmunlu giriş sözü yazması onun əhəmiyyətini bir daha artırır. Ulu öndər giriş sözündə ensiklopediyanın əhəmiyyətindən danışıarkən deyir: "Ensiklopediya gənc qorqudşünas-alimlər nəslinin yetişdirilməsi üçün əsas ilkin mənbələrdən biri olacaqdır. O, geniş oxucu kütlələrinin faydalana biləcəyi məlumatları da əhatə etdiyinə görə "Kitabi-Dədə Qorqud"un xalq arasında geniş təbliğ olunmasına imkan yaradacaqdır. Ensiklopediya Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bəhrələrindəndir. Onun məhz müstəqillik dövründə yaranması da önəmlidir. Biz indi sərbəstlik, azadlıq, müstəqillik dövründə yaranmış olduq kimi tədqiq edirik və bundan sonra da edəcəyik. Biz öz tariximizlə, mədəniyyətimizlə, ədəbiyyatımızla fəxr edirik və fəxr etməyə haqqımız vardır. Həqiqətəndə "Kitabi-Dədə Qorqud" dastan kimi böyük elm, mədəniyyət, ədəbiyyat abidəsi olan xalq öz tarixi ilə fəxr edə bilər"¹¹.

¹⁰ Kitabi-Dədə Qorqud ensiklopediyası. B., 2000.

¹¹ Kitabi-Dədə Qorqud ensiklopediyası. B., 2000. C. 1. s. 12.

Azərbaycan xalqının milli-mənəvi dəyərlərinin əsas mənbəyi olan "Kitabi-Dədə Qorqud" eposu şifahi və yazılı ədəbiyyatımızın möhtəşəm abidəsi kimi xalqımızın formalaşmasında və tənəqərvərlik ruhunda təbiiyəsində, dilimizin, soy - kökümüzün, adət-ənənələrimizin, milli mentalitetimizin qorunub saxlanması nəsildən-nəsilə ötürülməsində mühüm rol oynamışdır.

Xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərinin əsas komponentlərini əks etdirən, etika kitabımız, əxlaq kodeksimiz olan "Kitabi-Dədə Qorqud" eposunun müstəqillik illərində milli ideologiyamızın formalaşmasında rol və əhəmiyyəti, Dədə Qorqud kəlamlarının insanlara aşılmasında rolu olduqca böyükdür. Məhz bu kəlamlar müstəqil Azərbaycan dövlətinin iqtisadi, siyasi, beynəlxalq qüdrətinin artmasında mühüm amil kimi diqqəti cəlb etməkdədir. Belə bir fikir söyləmək yerinə düşərdi ki, "Kitabi-Dədə Qorqud" eposu müstəqil Azərbaycanın milli ideologiyasının, azərbaycançılıq ideologiyasının məhkək daşıdır. Azərbaycançılıq ideologiyasının formalaşmasının elmi-nəzəri praktiki elementidir.

Milli - mənəvi dəyərlərimizi zənginləşdirən eposlar içərisində bütün türk dünyasında geniş yayılmış "Koroğlu" eposunun özünəməxsus yeri vardır. Məlum olduğu kimi, bizdə üç böyük həcmli dastan vardır: "Dədə Qorqud", "Əsli və Kərəm" və "Koroğlu". Bunlardan "Əsli və Kərəm" məhəbbət dastanıdır. Bu dastan məhəbbət problemlərinə həsr edilsədə böyük ictimai və siyasi xarakter daşıyır. Dastanda azad sevgi, dini fanatizmin mürtəci mahiyyəti, millətçilik, millətlər arası münəqışə yaratmaq cəhdləri təsvir olunur. Erməni xisləti, erməni millətçiliyi, erməni məkri şərh edilir. Müxtəlif millətlərdən olub bir-birini sadə, təmiz bir məhəbbətlə sevən iki gəncin, erməni keşişinin hiyləsi, xainliyi nəticəsində məhv olması bədii obrazlarla təsvir edilir. Erməni millətçilərinin bu məkri, xalqlar arasına düşmənçilik toxumu səpməsi bu gün üçüncü aktualdır.

Dağlıq Qarabağ problemi bir daha ermənilərin xalqımıza qarşı xain millətçilik siyasəti yetirməsi, ermənilərin xalqımıza qarşı qatı və mənfur düşmən olmasını təsdiq edir və erməni faşizminin mahiyyətini açır.

Azərbaycanın şifahi xalq ədəbiyyatının ən görkəmli qəhrəmanlıq dastanlarından biri "Koroğlu" dastanıdır. Hələ XVII-XVIII əsrlərdə Azərbaycanda geniş yayılmış bu dastan böyük bir ərazini Qafqaz və Orta Asiya ilə yanaşı, Asiyada və ümumiyyətlə Şərqdə geniş sürətdə yayılmış, bütövlükdə türk xalqlarına məxsus bir dastan kimi məşhurlaşmışdır. Eposun ümumi məzmununda və ideya istiqamətində milli məhdudiyyət yoxdur. Eposun ayrı-ayrı qollarında baş verən hadisələr, mübarizələr zəhmətkeşlərin, köməkçilərin, qocaların, gənclərin müdafiəsinə həsr edilir. Aparılan mübarizənin də hər cür milli, dini təsirlərdən kənar, anti feodal azadlıq mübarizəsi olduğunu göstərir. Koroğlu insanlığa, yüksək mənəvi etiqada malik qəhrəman bir şəxsiyyət idi. O, şöhrətdən, mənəm-mənəmlikdən,

cəngəvar olmaqdan çox-çox uzaq idi. O, şahlara, sultanlara, azgın varlılara nifrət edir, öz mübarizəsini yoxsullara, yazıqlara kömək etməyə yönəldirdi. Koroğlu zalımlara, xalqın qanını soranlara, yazıqları icadnlərə qarşı mübarizəsində millətlərin ayrı - seçkiliyinə yol vermirdi. Bütün millətlərin, xüsusilə türk xalqlarının mənafeyindən çıxış edirdi.

Beləliklə, "Koroğlu" eposunun qəhrəmanı təkcə Azərbaycan xalqının yox, demək olar ki, bütövlükdə türk xalqlarının milli qəhrəmanı idi. Onun həyatı və fəaliyyəti bütün xalqlar üçün bir örnək idi. Türk xalqlarının milli-mənəvi dəyərlərinin zənginləşməsinə bir töhfə kimi diqqətə layiq idi.

Yuxarıda göstərdiklərimiz bir daha təsdiq edir ki, bizim folklor ənənələrimiz dərin elmi, fəlsəfi məzmununda eposlarımız xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərinin formalaşmasında mühüm rol oynamış, müasir dövrdə azərbaycançılıq fəlsəfi konsepsiyasının daha da zənginləşməsinə şərait yaratmışdır.

Milli-mənəvi dəyərlərimizin daha da zənginləşib formalaşmasında Azərbaycan elminin, mədəniyyətinin, ədəbiyyat və incəsənətinin və s. olduqca böyük yeri vardır.

Zəngin mədəniyyətə, ədəbiyyat və incəsənətə malik Azərbaycan xalqı çox böyük dünya şöhrətli alimlər, yazıçılar, şairlər, incəsənət xadimləri yetişdirmişdir. Orta əsrlərdə böyük tərəqqiyə nail olmuş Azərbaycan mədəniyyət tarixində XII əsr olduqca mühüm yer tutur. Heç də təsadüfi deyildir ki, alimlərimiz, elm və mədəniyyət xadimlərimiz XII yüzilliyi Azərbaycan mədəniyyətinin "qızıl dövrü" adlandırmışlar. XII yüzillik həmçinin ədəbiyyat tariximizə intibah dövrü kimi daxil olmuşdur. Azərbaycanda intibahın əsas ideya istiqamətləri böyük Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin yaradıcılığında öz parlaq həllini tapmışdır¹². İntibah dövrü Azərbaycan elminin, təhsilinin, mədəniyyətinin və incəsənətinin inkişafına böyük töhfələr vermiş, intibah mədəniyyətinin, ədəbiyyat və incəsənətinin, humanist dünya görüşünün əsasını qoymuş, mədəniyyətin gələcək inkişaf yolunu işıqlandırmışdır. İntibah dövrünün yetirmələri olan Qətran Təbrizi, Nizami Gəncəvi, Əfzələddin Xaqani, Xətib Təbrizi, İmaməddin Nəsimi, Məhəmməd Füzuli, Şah İsmayıl Xətai və digər şairlər, Səfiyyəddin Ürməvi, Əcəmi Naxçıvani, Sultan Məhəmməd Təbrizi və digər incəsənət xadimləri Mahmud Kaşqari, Nəsirəddin Tusi, Əbülhəsən Bəhmənyar, Şihabəddin Sührəvərdi və digər alimlər dünya elmi, mədəniyyəti, ədəbiyyatı və incəsənətinə çox qiymətli töhfələr vermiş, bəşər mədəniyyətinin zənginləşməsinə, humanistləşməsinə xidmət etmişdir.

İntibah dövrü haqqında danışan ulu öndər Heydər Əliyev demişdir: "Şərqdə o cümlədən Azərbaycanda "təşəkkül tapmış intibah dünya mədəniyyəti"

M.F. Axundov adına

¹² MİRƏHMƏDOV Ə. Ədəbiyyatşünaslıq; ensiklopedik lüğət. B., 1988, s. 179.

17 Kitabxana

yəti tarixinin ən parlaq səhifələrindən biridir. Bu intibah Azərbaycan xalqının həyatın müxtəlif sahələrində qazandığı böyük uğurların məntiqi nəticəsidir¹³.”

XVII-XVIII əsrlərdə ölkənin siyasi həyatında baş verən hadisələr, bir-birini əvəz edən feodal müharibələri, xarici basqınlar Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafına öz mənfi təsirini göstərirdi. Ölkədə baş verən bu çətinliklərə baxmayaraq Azərbaycan mədəniyyəti çətinlərdə olsa öz inkişafını davam etdirirdi.

XVII-XVIII əsrlərdə Məsihi, Saib Təbrizi, Məhcür Şirvani, Molla Vəli Vidadi, Molla Pənah Vaqif, Möhsin Nəşiri kimi şairlər, Sultan Məhəmməd, Kəmaləddin Behzad, Mir Musaviri, Mir Zeynalabdin Əli kimi rəssamlar, Mövlanə Məhəmməd Həsən, Əli Rza Təbrizi, Seyid Əli Təbrizi və Mir Əbdül Baqi Təbrizi kimi xəttat-miniaturçu rəssamlar yetişmişdi.

XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda yaranmış iqtisadi inkişaf, xüsusilə Bakının böyük sənaye mərkəzlərinə çevrilməsi Azərbaycanda elm, mədəniyyət, ədəbiyyat və incəsənət sahələrində böyük canlanmaya səbəb olmuşdu. Bakı, Gəncə, Şuşa, Şəki, Salyan və sair şəhərlərdə yeni tipli məktəblər açılmışdı. Qori müəllimlər seminarıyasının məzunları olan Cəlil Məmmədquluzadə, Süleyman Sani Axundov, Üzeyir bəy Hacıbəyov, Həbib bəy Mahmudbəyov, Rəşid bəy Əfəndiyev, Firudin bəy Kəçəri kimi görkəmli maarifçilər təhsildə gedən islahatlara güclü təkan verirdilər¹⁴.

XIX əsrin axırı XX əsrin əvvəllərində maarifçilik hərəkatı genişlənməmiş, ilk Azərbaycan qəzeti 1875-ci ildə nəşr edilmişdi. Yeni dövr ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələri: Nəcəf bəy Vəzirov, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, Mirzə Ələkbər Sabir, Süleyman Sani Axundov, Üzeyir bəy Hacıbəyov, Nəriman Nərimanov, Cəlil Məmmədquluzadə, Abbas Səhət, Məhəmməd Hadi, Hüseyn Cavid və s. kimi görkəmli yazıçılar və şairlər yetişmişdi.

1920-ci ildə Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin yaranması Azərbaycan mədəniyyətinin inkişaf istiqamətinin müəyyənləşməsinə güclü təkan oldu.

1920-ci ilin aprelində XI qırmızı ordunun təzyiqi altında Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti süqut etdi. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası yarandı. Sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycan xalq təsərrüfatının bütün sahələrində, iqtisadiyyatında, sənayedə, kənd təsərrüfatında və s. böyük nailiyyətlər əldə edildi. Həmçinin bu dövrdə Azərbaycan elmi, mədəniyyəti, təhsil, ədəbiyyat və incəsənəti də böyük uğurlar qazanmışdır.

Bu dövrü xarakterizə edərkən ulu öndər Heydər Əliyev demişdir: “1920-1991-ci illərdə Azərbaycan iqtisadiyyatı ilə yanaşı təhsil, elmi və mədəniyyətdə böyük inkişaf yolu keçmişdir. Dünyəvi teatr, müasir məktəb və

¹³ Azərbaycan XX əsrin və üçüncü minilliyin ayrıcında. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin yeni 2001-ci il yeni əsr və üçüncü minillik münasibəti ilə Azərbaycan xalqına müraciəti. B., 2001. s. 19.

demokratik mətbuatın yaranmasının bünövrəsi XIX əsrdə qoyulsada, məhz bu 70 ildə ölkəmizdə savadsızlıq ləğv olunmuş, tam orta icbari təhsil tətbiq edilmiş, təhsil müəssisələrinin, o cümlədən ali məktəblərin inkişaf etmiş şəbəkəsi yaranmış, Elmlər Akademiyası formalaşmış, qadınların hüquqlarının qorunması və sosial ictimai həyatda iştirakı təmin olunmuş, onlarca teatr açılmış, kino sənəti inkişaf etmiş, minlərlə qəzet və jurnal çap olunmağa başlamışdır¹⁵.”

Beləliklə, xalqımızın elmimizin, mədəniyyətimizin, təhsilimizin, ədəbiyyat və incəsənətimizin keçdiyi yola nəzər salarkən məlum olur ki, daim inkişafda olan Azərbaycan mədəniyyəti, Azərbaycan xalqının mədəni-mənəvi inkişafında böyük rol oynamış milli-mənəvi dəyərlərimizin zənginləşməsinə, bəşəri əhəmiyyət kəsb etməsinə kömək etmişdir. Məhz bu dəyərlər xalqımızın tərbiyə və təhsilində milli dövlətçiliyimizin, məhkəmlənməsində, Azərbaycançılıq milli ideologiyasının formalaşmasında və təbliğində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Milli-mənəvi dəyərlərimiz “Azərbaycançılıq” ideologiyasının komponentlərindən biri kimi onun öyrənilməsi və təbliği bütün ideoloji müəssisələrin, ilk növbədə isə kitabxanaların qarşısında böyük vəzifələr qoyur.

Müasir şəraitdə müstəqilliyimizin, dövlətçiliyimizin daha da məhkəmləndiyi iqtisadi, siyasi, elm, mədəniyyət, təhsil sahəsində böyük tarixi müvəffəqiyyətlər əldə etdiyimiz, dövlətimizin beynəlxalq nüfuzunun durma-dan artdığı, həmçinin xalqımızın, müstəqil respublikamızın ərazi bütövlüyünü bərpa etmək uğrunda mübarizə etdiyi bir şəraitdə ulu öndər Heydər Əliyevin xalqımıza və dövlətimizə miras qoyub getdiyi ədəbi, siyasi və fəlsəfi irsinin böyük əhəmiyyəti vardır. Böyük iftixar hissi ilə demək olar ki, Heydər Əliyev respublikaya rəhbərlik etdiyi 34 illik bir dövrdə böyük təşkilatçılıq, nəhəng quruculuq işləri ilə yanaşı olaraq, dərin elmi-nəzəri, fəlsəfi, mənəvi bir irs yaratmışdır. Bu irs qiymətli mənəvi sərvət kimi elminizin və mədəniyyətimizin qızıl fonduna daxil edilmişdir. Müasir şəraitdə bu zəngin irsin öyrənilməsinə böyük zərurət yaranmışdır. Heydər Əliyevin tariximizə, dilimizə, mədəniyyətimizə, milli ideologiyamıza, soy - kökümüza, iqtisadiyyatımıza həsr edilmiş dərin məzmunlu əsərləri bütün sahələrdəki elmi araşdırmaların elmi metodoloji əsasıdır. Bu əsərlər azərbaycançılığa böyük hədiyyədir. Heydər Əliyevin nəzəri irsi həmçinin Azərbaycan dövlətçiliyinin yaranması qorunması və inkişaf etdirilməsinin elmi əsasıdır. Bu əsərlər siyasi tarix, vətəndaşlıq, həmçinin dövlət quruculuğu dərslidir. Əsrlər keçəcək illər bir-birini əvəz edəcək, nəsillər dəyişəcək, bu əsərlər isə yaşayacaq neçə-neçə nəsillərə, Azərbaycan xalqının gələcəyinə xidmət edəcəkdir. Çünki bu əsərlər zamanın

¹⁵ Azərbaycan XX əsrin və üçüncü minilliyin ayrıcında. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin yeni 2001-ci il yeni əsr və üçüncü minillik münasibəti ilə Azərbaycan xalqına müraciəti. B., 2001. s. 51.

sifarişidir, xalqın tarixidir. Bu əsərləri zaman öz yaratdığından daim, yaşaya-
caq, gələcəyə işıq salacaqdır.

Heydər Əliyev əsərlərini mütləliş edərəkən məlum olur ki, bu əsərlərdə
çox zəngin elmi məlumat toplanmışdır. Əsərlərdə dünyanın ən görkəmli
mütəfəkkirlərindən, alimlərindən, filosoflarından, yazıçı və şairlərindən gətiri-
lən statlar verilən məlumatlar və elmi fikirlər mütəllifin çox geniş mütaliə
dairəsinə çox zəngin və dərin biliyə, elmi məlumata malik olan bir şəxsiyyət,
görkəmli ziyalı, dahi şəxsiyyət olduğunu təsdiq edir.

Heydər Əliyev əsərlərinin respublikamızda nəşrini şərti olaraq iki
mərhləyə bölmək olar. Birinci mərhlə sovetlər dövrünü, yəni 1969-1992-ci
illəri ikinci mərhlə isə müstəqillik illərini, yəni 1993-2014-cü illəri əhatə
edir. Müstəqil Azərbaycan dövləti Heydər Əliyev əsərlərinin dövlət
quruculuğunda, respublikamızın perspektiv inkişafında böyük siyasi, iqtisadi
və elmi əhəmiyyətini nəzərə alaraq onun nəşrinə xüsusi diqqət yetirilmişdir.

Xüsusilə onun çoxcildlik əsərlərinin 1997-ci ildən nəşrə başlaması
ölkəmizin elmi və mədəni həyatında böyük hadisə oldu. İndiyə qədər bu
çoxcildliyin 46 cildi işıq üzünə çıxmışdır. Çoxcildliyin birinci cildinə yazılmış
ön sözdə deyilir: “Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin
nitq və çıxışlarını əhatə edən “Müstəqillik yollarında” çoxcildliyi siyasi
tariximiz üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edən bir əsərdir. XX əsrin görkəmli
siyasi xadimi Heydər Əliyev Azərbaycanın müstəqillik salnaməsi olan bu
kitabla xalqına dövlət quruculuğu dərslərini bəxş etmişdir. Kitabın baş
qəhrəmanı Azərbaycan xalqı, əsas mövzusu isə siyasi tarix olduğundan, o eyni
zamanda vətəndaşlıq dərsləyidir.

Heydər Əliyevin zəngin elmi-nəzəri irsi Azərbaycan xalqının milli
sərvətidir. Azərbaycan kitabının qızıl fonduna daxildir.”

Milli ideologiyanın – Azərbaycançılıq fəlsəfi konsepsiyasının formalaş-
masında, onun inkişaf etdirilməsində Heydər Əliyevin istedadlı davamçısı,
prezident İlham Əliyevin apardığı ardıcıl, məqsədyönlü siyasəti, onun
məruzələri və çıxışları olduqca böyük əhəmiyyət kəsb etməklə “Azərbaycan-
çılıq” milli ideologiyasına, dövlət quruculuğuna, dövlətimizin inkişafı və
tərəqqisi işinə qiymətli töhfədir. Prezident İlham Əliyevin nəşrə başlayan
çoxcildli əsərlərində Heydər Əliyevin elmi-nəzəri irsi məharətlə tədqiq
edilməklə yanaşı müasir Azərbaycan cəmiyyətinin siyasi, iqtisadi elmi,
mədəni beynəlxalq əlaqələri və s. digər problemlərin şərhli olduqca böyük
praktiki əhəmiyyətə malikdir.

Hazırda İlham Əliyevin əsərlərinin 17 cildi çapdan çıxmışdır. Prezi-
dentin çoxcildliyinin çap edilməsi müasir şəraitdə xalqımızın maariflən-
məsində, dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərinin geniş oxucu kütləsi içərisində
təbliğində olduqca mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Müasir informasiya cəmiyyəti şəraitində cəmiyyətin ən prioritet əhəmiy-
yət kəsb edən vəzifəsi sayılan, Azərbaycan dövlətçiliyinin əsas ideologiyası
olan “Azərbaycançılıq” milli ideologiyasının xalqımızın arasında geniş
təbliğində, cəmiyyətin informasiya təminatının ödənilməsində mühüm rol
oynayan kitabxanaların rolu və əhəmiyyəti danılmazdır.

Azərbaycanın müstəqilliyi şəraitində kitabxanalar, sosial-iqtisadi, mədəni
və dövlətçiliyimizin möhkəmləndirilməsi sahəsində böyük məlumat-
informasiya və təbliğatçılıq işi aparır. Kitabxanalar müstəqilliyin qarşıda
qoyduğu problemlərə müvafiq zəngin faktiki materiallardan, fundamental
elmlərin nailiyyətlərindən istifadə edərək Azərbaycan milli ideologiyasının və
dövlətçiliyinin təbliğinə xüsusi diqqət yetirməlidir.

Milli ideologiya və dövlətçiliyin cəmiyyət həyatının bütün sahələrini
(siyasi, iqtisadi, ideoloji) əhatə etdiyindən kompleks problemdir. Kitabxanalar
bu sahədə qarşısında duran vəzifələri yerinə yetirmək üçün bütün elm
sahələrini əhatə edən zəngin fonda malik olmalıdır. Kitabxana fondunun
formalaşması olduqca mürəkkəb, dinamik, cəmiyyətdə baş verən hadisələrlə
əlaqədar daim yenilənən bir proses olduğundan, onun həmişə diqqət mərkəzində
olmasına və bu gün təşkilinə kitabxananın bütün kadr potensialının
cəlb edilməsinə böyük tələbat vardır.

Kitabxanaların formalaşması onların qarşısında duran vəzifələrə
kitabxanaların yerləşdiyi ərazinin züsusiyyətlərinə, iqtisadi inkişaf pro-
blemlərinə, oxucu kontingentinin sosial, elmi və mədəni tələblərinə uyğun
olaraq aparılmalıdır.

Müasir şəraitdə hər bir kitabxana komplektləşdirilərkən milli
ideologiyaya, dövlətçiliyin təbliğinə dair ədəbiyyatın əldə edilməsi ön plana
çəkilmişdir. Bütün kitabxanalarda ulu öndər Heydər Əliyev və Prezident
İlham Əliyevin əsərləri, rəsmi dövlət sənədlərinin olması zəruridir. Hər bir
kitabxana fondunun komplektləşdirmə planını tərtib edərkən “Azərbaycan-
çılıq” ideologiyasına və dövlətçiliyin təbliğinə dair kompleks ədəbiyyat
əldə edilməsini əvvəlcədən planlaşdırmaq lazımdır.

Hər bir kitabxanada “Azərbaycançılıq” milli ideologiyasının və
dövlətçiliyin təbliğinin zəruriliyi nəzərə alınaraq kitabxanada “Azərbaycan-
çılıq” ideologiyasına və dövlətçiliyin təbliğinə həsr edilmiş guşə yaradılması
və bu guşədə ən zəruri ədəbiyyat və dövrü mətbuatın əks etdirilməsi, guşədə
nümayiş etdirilən ədəbiyyat və dövrü mətbuat, vaxtaşırı yenilənməlidir. Belə
guşələrdə əyani vəsaitlərdən istifadə edilməlidir.

Respublika əhəmiyyətli elmi kitabxanalarda “Heydər Əliyev ədəbiyyat
fondu”nun yaradılmasında məqsədə müvafiq olardı. “Heydər Əliyev fondun-
da” ulu öndərin əsərləri ilə yanaşı olaraq ulu öndər haqqında yazılmış Azər-
baycan dilində ədəbiyyat və xarici dillərdə ədəbiyyat, Prezident İlham

Əliyevin əsərləri, rəsmi dövlət sənədləri video materiallar, milli media vasitələri toplanmalı və ardıcıl olaraq təbliğ olunmalıdır.

Sevindirici haldır ki, belə fondlar Prezident Kitabxanasında AMEA-nın Elmi Kitabxanasında və s. yaradılmışdır. Bizcə, belə fondlar bütün respublika əhəmiyyətli kitabxanalarda və MKS-lərdə yaradılması məqsədə müvafiq olardı.

Respublika əhəmiyyətli kitabxanalarda Heydər Əliyev irsinin və dövlətçiliyin təbliği şöbələri də yaradıla bilər. Məhz belə şöbələr özfəaliyyətini bilavasitə "Azərbaycançılıq" milli konsepsiyasının və dövlətçiliyin təbliği problemlərinə onun elmi metodiki əsaslarının hazırlanmasına həsr edə bilər.

"Azərbaycançılıq" ideologiyası dövlətçiliyin təbliği dövrünün ən mühüm problemi olduğu üçün kitabxanalar bu problemin təbliğinə həsr edilmiş geniş məlumat-bibliografiya və informasiya işləri həyata keçirilməli, bu mühüm problemə dair əhəlinin informasiya tələbatını ödəmək üçün ciddi elmi kütləvi tədbirlər həyata keçirməlidir, kitabxana işinin bütün iş üsullarından və formalarından istifadə edilməlidir. Kitabxanalar ənənəvi təbliğat formaları olan kütləvi işlərdən və üsullardan istifadə etməlidirlər. Həmçinin kitabxanalar müasir informasiya cəmiyyətinin tələbinə uyğun olaraq ənənəvi iş forma və üsullarını informasiyalaşdırmalı, elektron kitabxana işinin kitabxanalara tətbiqinə çalışmalıdırlar.

Kitabxanalarda tarixən formalaşmış və dövrün sınaqlarından keçmiş ədəbiyyat təbliğinin əyani və şifahi formalarından "Azərbaycançılıq" ideologiyasının və dövlətçiliyin təbliğində yaradıcılıqla, dövrün, zamanın tələbi nəzərə alınmaqla istifadə etmək olduqca faydalıdır.

Kitabları bilavasitə özündə əks etdirən və oxucularda ən çox maraq doğuran, onların kitabına olan tələbatını artıran təbliğat forması kitab sərgiləridir. Kitab sərgiləri öz təşkil formalarına, məqsəd və məzmununa görə iki yerə ayrılır:

1. Kitabxanaya yeni daxil olan kitabların universal sərgisi;
2. Tövsiyə xarakterli tematik sərgilər.

Kitabxanalar "Azərbaycançılıq" ideologiyasını və dövlətçiliyi təbliğ etmək üçün sərgilərin hər iki formasından istifadə etməlidir. "Azərbaycançılıq" ideologiyasına həsr edilmiş sərgilərin də iki formasından: daimi və yeni kitablar sərgisi formasından istifadə etmək olar.

Tematik sərgilər isə ardıcıl olaraq "Azərbaycançılıq" ideologiyasının ayrı-ayrı komponentlərinə, məsələn: "Azərbaycan...", "Dövlətin dil siyasəti", "H.Əliyev və Azərbaycan dili" və s. həmçinin Azərbaycan dövlətçiliyinin inkişaf istiqamətlərinə həsr edilən sərgilər: məsələn: "Azərbaycan iqtisadiyyatı", "Dövlətin beynəlxalq əlaqələri", "Dövlətin xarici və daxili siyasəti", "Ordu quruculuğu", "Azərbaycan Konstitusiyası", "Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarıdır" və s.

Müasir dövrdə kitabxanalarımız "Azərbaycançılıq" milli ideologiyasını və dövlətçiliyi təbliğ etmək üçün ədəbiyyat təbliğinin şifahi formalarından da geniş istifadə etməlidirlər. Ədəbiyyatın şifahi təbliğat formalarına: "Yeni kitabların bibliografik icmalları", "Tematik icmallar", "Universal bibliografik icmallar", "Kitab müzakirələri", "Disputlar" və s. daxildir. Göstərdiyimiz şifahi təbliğat formalarından istifadə etməklə, geniş təbliğat işi aparmaq, oxucuların "Azərbaycançılıq ideologiyasına" və "dövlətçiliyə" dair sorğularına cavab vermək və onların bu mühüm problemə dair müxtəlif sorğularını ödəmək işi xeyli asanlaşar.

Son zamanlar respublikamızda yeni çıxan ən mühüm elmi, bədii, publisistik, siyasi və s. ədəbiyyatın təbliği üçün şifahi, kütləvi təbliğatın forması olan "yeni kitabların təqdimatı" geniş yayılmışdır. Ayrı-ayrı idarə və müəssisələr, təşkilatlar, cəmiyyətlər yeni kitabların təqdimatını keçirməyə böyük diqqət yetirirlər. Bizcə respublikamızda müstəqillik dövründə daha geniş vüsət almış kitab təqdimatlarının keçirilməsi olduqca böyük mədəni və siyasi əhəmiyyətə malikdir. Belə tədbirlərin dövrü mətbuat orqanlarında və televiziya müntəzəm olaraq işıqlandırılması yeni kitabların xalqa çatdırılmasında böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Sevindirici haldır ki, yeni kitabların təqdimatı son zamanlar kitabxanalar tərəfindən də həyata keçirilməkdədir. Doğrudur, kitab təqdimatları əsasən M.F.Axundov adına Milli Dövlət Kitabxanasında, AMEA-nın Elmi Kitabxanasında, Prezident Kitabxanasında və az da olsa Mərkəzi Kitabxana sistemlərində aparılır. Yeni kitabların təqdimatının "Azərbaycançılıq" milli ideologiyasının və dövlətçiliyin təbliğində böyük əhəmiyyətə malik bir tədbir olduğundan arzu olunur ki, yeni kitabların təqdimatı, bütün kütləvi kitabxanalarda da təşkil edilsin.

"Azərbaycançılıq" milli ideologiyasının və dövlətçiliyin kitabxanalarda təbliği işində kitabxanaların ədəbiyyat təbliği formalarından biri kimi ədəbiyyatın kompleks təbliğində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Ədəbiyyatın kompleks təbliği oxucuların intellektual səviyyəsinin yüksəlməsində mühüm əhəmiyyət kəsb etməklə, insan amilinin formalaşması yeni insanın tərbiyə edilib yetişdirilməsi işində də mühüm əhəmiyyətə malikdir. Ədəbiyyatın kompleks təbliği forması kitabxanadan böyük hazırlıq və peşəkarlıq tələb edir. Çünki kompleks tərbiyə prosesi düşünülmüş, elmi əsaslar üzərində qurulmalıdır. Ancaq oxucunu dərinlən tanıyan və onun maraq dairəsini bilən kitabxanaçılar kompleks tərbiyə işini müvəffəqiyyətlə apara bilərlər.

"Azərbaycançılıq" milli ideologiyası və dövlətçiliyin təbliği bir çox elm, bilik sahələrini əhatə etdiyindən kompleks məzmunla malik olduğundan təbliğatın bu mühüm formasına daha böyük ehtiyac duyulmaqdadır.

Həç şübhəsiz ki, ölkəmizin son zamanlar siyasi, iqtisadi və mədəni quruculuq sahəsində qazandığı müvəffəqiyyətlərdə ulu öndər Heydər Əliyev

ideyalarının, onun elmi-nəzəri irsinin, "Azərbaycançılıq" fəlsəfi konsepsiyasının böyük istiqamətverici rolu və əhəmiyyəti danılmazdır. Azərbaycan xalqının tarixi keçmişi, mədəniyyəti, elmi, təhsili, soy - kökü, dili və ədəbiyyatı, incəsənəti, milli-mənəvi dəyərləri, inancları, adət-ənənələri bazasında formalaşan "Azərbaycançılıq" milli ideologiyası kompleks xarakter daçıdığından böyük istiqamətverici rola malikdir. Böyük iftixar hissi ilə demək olar ki, "Azərbaycançılıq" milli ideologiyası bütün müvəffəqiyyətlərimizin rəhnidir.

Müasir dövrdə "Azərbaycançılıq" ideologiyasının formalaşması və daha da zənginləşib inkişaf etməsi sahəsində ulu öndərin işinə və irsinə sadıq olan, onun istedadlı davamçısı Prezident İlham Əliyev öz çıxışların, imzaladığı fərman, sərəncam və qanunlarla "Azərbaycançılıq" ideologiyasına müntəzəm olaraq öz töhfəsini verməkdədir. Cəsarətlə demək olar ki, İlham Əliyevin həyata keçirdiyi siyasi, iqtisadi və mədəni quruculuq siyasəti doğma respublikamıza dünya şöhrəti qazandırmışdır.

Yekun olaraq demək olar ki, ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən elmi-nəzəri cəhətdən əsaslandırılmış "Azərbaycançılıq" fəlsəfi konsepsiyasının müstəqil dövlətimizin, xalqımızın, müasir cəmiyyətimizin inkişafında böyük rolu və titanik əhəmiyyəti vardır. Bu konsepsiyanın təbliği bütün ideoloji müəssisələr, birinci növbədə isə respublika kitabxanalarının müqəddəs vəzifəsidir.

ƏDƏBİYYAT

1. *Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. B., 1960, 589 səh.*
2. *Azərbaycan tarixi. Ali məktəblər üçün dərslik. B., 2014, 380 səh.*
3. *Azərbaycançılıq milli ideologiyası və mədəniyyət// Qarapapaqlar. 02.09.2008*
4. *Cəfərov N. Azərbaycanşünaslığa giriş. B., 2002, 600 səh.*
5. *Cəfərov N. Azərbaycanşünaslığın əsasları. B., 2005, 255 səh.*
6. *Cəfərov N. Tarixin tərcümeyi-halı. B., 2014, 262 səh.*
7. *Cəfərov N., Çobanov M. Paşayeva Q. Azərbaycanşünaslığın əsasları. B., 2013, 349 səh.*
8. *Əfəndiyev T. Heydər Əliyev və milli mənəvi dəyərlərimiz // 525-ci qəzet. 13.01.2011*
9. *Heydər Əliyev. Azərbaycan XXI əsrin və üçüncü minilliyin ayrıcında. Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyevin yeni 2001-ci il, yeni əsr və üçüncü minillik münasibəti ilə Azərbaycan xalqına müraciəti. B., 2001, 129 səh.*
10. *Xələfov A. Heydər Əliyev və Azərbaycanda kitabxana işi. B., 2006, 320 səh.*

11. *Kitabi-Dədə Qorqud Ensiklopediyası. 1-ci cild. B., 2000, ... səh*
12. *Mehdiyev R. Azərbaycançılıq milli ideologiyasının kamill nümunəsi "Azərbaycan" qəzeti. 2007, 09 noyabr*
13. *Məmmədova S. Heydər Əliyev və Azərbaycançılıq ideologiyası // Respublika. - 2010. - 15 may. - s.3.*
14. *Ordahanlı V. Azərbaycançılıq ideologiyası və ərazi bütövlüyümüz arasında birbaşa əlaqə var // Bakı xəbər. - 2011. - 1 yanvar. - s. 10.*
15. *Ordahanlı V. Azərbaycançılıq itirilmiş torpaqlarımızı da, ona qarşı mübarizəni də tam dolğun şəkildə özündə ehtiva edir // Bakı xəbər. - 2011. - 8 fevral. - s. 12*
16. *Şəmsizadə N. Azərbaycançılıq dünya azərbaycanlılarının milli ideologiyasıdır.*
17. *Şəmsizadə N. Azərbaycançılıq. Nurlar Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi, Bakı, 2006*

PROBLEMS OF PROPAGANDE OF NATIONAL IDEOLOGY AND STATEHOOD IN LIBRARIES

A.A.KHALAFOV
SUMMARY

The article is devoted to the most important and comprehensively problems of national agitation National ideology and statehood in libraries. This scientific article is analyzed on the issues of national ideology, its role, place and importance of the study of the nationwide leader Heydar Aliyevs philosophy and conception of Azerbaijanism. The role and the importance of national ideology of Azerbaijan in the strengthening of Azerbaijan statehood are analyzed in details. The author reviews the propagandize of libraries in publicizing national ideology and statehood among the population, analyzes and generalizes the work done in this sphere and offers to make reforms in the form and content of the library work.

Key words: *Proraganda of National ideology, philosophical conception of "Azerbaijanism", national-moral values, statehood, forms and ways of propagandize of literature in libraries.*

**ПРОБЛЕМЫ ПРОПАГАНДЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕОЛОГИИ
ГОСУДАРСТВЕННОСТИ В БИБЛИОТЕКАХ****А.А.ХАЛАФОВ**
РЕЗЮМЕ

Статья посвящена важной проблеме такой как, «пропаганды» национальной идеологии и государственности в библиотеках». Эта проблема является актуальной и требует исследования.

В статье обстоятельно исследованы национальная идеология, ее место в современном обществе, значимости и роль. А также большое место уделено философской концепции «Азербайджанчылыг» великого просветителя Гейдара Алиева, указана направляющая роль этой концепции.

Автор статьи уделяет внимание пропаганды национальной идеологии и государственности среди населения, указывает обязанности библиотек, рассматривает и обобщает проделанные работы в этом процессе, предлагает проведение реформ в форме и содержании библиотечного дела.

Ключевые слова: национальная идеологии, философской концепция «Азербайджанчылыг», национально-духовные ценности, государственность, формы и методы пропаганды литературы в библиотеках.